

הרב יצחק אוהב ציון

בעניין הדלקת נר שבת והמסתעף

א

א) במשנה שבת ל"א ע"א על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר ועיי"ש בגמ' שבי' מדוע דוקא ג' מצוות הללו, ובירושלמי שם פ"ב ה"ו איתא "אדם הראשון וכו' ובהדלקת הנר אדה"ר נרו של עולם היה שנא' נר אלהים נשמת אדם וגרמה לו חוה מיתה לפיכך מסרו מצות הנר לאשה" וכעיי"ז איתא ג"כ במדרש תנחומא ריש פ' נח. ושם בענף יוסף אות א' הקשה דא"כ מצינו חטא נשכר שעל שגרמה מיתה לאדה"ר ניתנו לה מצוות אלו, ותי' דכיון דעל ג' מצוות אלו אם אינן זהירות בהן מתות בשעת לידתן וכדאיתא במשנה שם א"כ אין זה שכר כ"כ כיון שצריכות ליזהר בהם הרבה, ונראה דזה מבואר להדיא בגמ' שם ל"ב ע"א, וכן בירו' שם סף ה"ו "תניא ר' יוסי אומר שלושה בדקה מיתה נבראו באשה ואמרי לה שלושה דבקי מיתה (פרש"י שמדביקין ומקרבינן מיתה לפני זמנה) נדה חלה והדה"נ" ופי' שם בקרבן העדה ששלשתן נמסרו לאשה שתעסוק בהן ותיענש עליה, וזה ממש כדברי העץ יוסף הנ"ל.

ב) עוד טעם מצינו לזה מדוע נמסרו הנך מצות לאשה בדברי רש"י שם בד"ה "הריני נוטל נשמתכם" שכיון שצרכי הבית תלוין בה לכך מצווה בחלה ובהדה"נ, וע"ע במש"כ בהגהות מיימוניות בסוף סדר זרעים דפי' הר"מ (עי' פ"ה מהל' שבת ה"ג) שאשה מצווה על הדה"נ יותר לפי שהן מצויות בבתיהם והן העוסקות במלאכת הבית ואעפ"כ צריך האיש להזכירן ולבדוק אותם על כך עכ"ד ומוסיף בהגמ"י שבשעה שהמצוה ביד האשה תתפלל שיתן לה הרחמן בנים צדיקים ויראי השם ויודעי שמו יתברך יעושי"ד. וע,ע בא"א בוטשאטש תניא סי' רס"ג סעי' ג' שהביא עוד

טעם מדוע נשים מוזהרות בזה יותר. ומ"מ מבואר מהנ"ל דמצות הדלקת הנר נמסרה לאשה והיא מצוה ביותר על כך. [וע"ע במש"כ בזה הרה"ג ר' גדלי' אבערלנאנדער שליט"א במאמרו שקובץ אור ישראל גליון מ"ח עמ' קמ ואילך].

ג) ובטור סי' רס"ג כתב "והנשים מוזהרות בו יותר כדאיתא במדרש מפני שכתבה נרו וכו' והרמב"ם ז"ל נתן טעם לדבר מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית" עכ"ל וכתב שם הב"ח באות ב' "נראה דהכי קאמר דאם האיש אינו רוצה להניח לאשתו להדליק ולברך אלא רוצה להדליק בעצמו ולברך משום דמצוה בו יותר מבשלוה כדאמר' בריש פ' האיש מקדש, שאין ביד האיש לדחות את אשתו ממצוה זו אלא כיון דהנשים מוזהרות בו יותר תדליק היא ותברך ולא הוא" וכו' עיש"ד. וכ"כ במג"א בסק"ו.

ד) והנה בשבת דף קי"ט ע"א איתא "רב הונא מדליק שרבי" ולכאו' יל"ע מדוע הדליק בעצמו ולא אשתו. ובהגהות מהרש"ל שם כ' "נ"ב מצאתי בתוס' ארוכים וז"ל והיו שם הרבה נרות והייתה אשתו מדלקת אחרת עכ"ל ואני אומר דיכול להיות שהוא הדליק תחילה כדי שאשתו תהיה מדלקת נר של מצוה וק"ל עכ"ל, ובמש"כ המהרש"ל לבאר שר"ה היה מדליק נר בכדי שאשתו תהא מדלקת נר של מצוה אפשר לבאר בב' אופנים. א'. שהיה מדליק נר אחד בכדי שאשתו תעביר האש מנר זה ותדליק הנרות של עצמה, ב. או דאפשר לומר שר"ה היה מדליק את אותם נרות שאשתו היתה מדליקה בשביל שבת ומכבה בשביל שאח"כ הפתילה תמהר לדלוק, ואנס א' ק"ק לומר כן כיון שלשון הגמ' הוא ר"ה מדליק שרגי' ושרגי' זה לשון רבים כלומר שהדליק ב' נרות לפחות ואי נימא שהיה זה בשביל שיהא

ואח"כ אשתו הדליקה אחרים. נראה לבאר זאת עפ"י ד' מרן הגרי"ז מבריסק צוק"ל דהנה הר"מ פ"ה משבת ה"א כתב וז"ל "הדלקת נר שבת אינה רשות וכו' ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת וכו' שזה בכלל עונג שבת" וכו' ואילו בפ"ל ה"ה כתב "וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומיטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן" עכ"ל ולכאורה לשון הרמ"ז צ"ע שבפ"ה מבואר שדין הדעה"נ הוא דוקא בשבת. ואילו בפ"ל כתב שחייב ההדלקה הוא מבעוד יום, ועו"ק דמאי אתא לאשמועי' שההדלקה היא מבעו"י והרי פשיטא כיון שאסור להדליק בשבת ובי' מרן הגרי"ז צוק"ל (עי' חי' הגר"ח עה"ש"ס אות י"א, וקונט' בעניני חנוכה ומגילה להגר"ח טורצ'ין וצ"ל סי' א' אות ב') דבדין הדעה"נ יש ב' דינים חדא משם עונג שבת וחדא משום כבוד שבת והם חלוקים בדתניהם, דדין ההדלקה שהוא משום עונג שייך רק בשבת עצמו וכמו שאר דינים של עונג וכגון אכילה ושתיה וכדו'. משא"כ דין הדלקה שהוא משום כבוד שבת שהחייב הוא כבר מבעוד יום וגם אם יצויר הדלקה בשבת עצמו לא נתקיים בזה דין כבוד שבת (וכגון ביו"ט ששייך גם מצות כבוד וגם עונג כמבואר ברמ"ז פ"ו מהל' יו"ט ט"ז, אם ידליק ביו"ט משתשקע החמה אף דקיים מצות עונג מצות כבוד לא קיים כיון שצריך שידליק מבעו"י) ולפי"ז את"ש לשון הרמ"ז בפ"ה מיירי הרמ"ז בדין עונג וכמבו' בל' הרמ"ז ולכן כתב שחייבין שיהא נר דולק בשבת, ומשא"כ בפ"ל דמיירי בחיוב הדלקה מדין כבוד שבת וכמו שסיים שם דכל אלו לכבוד שבת הן, לכך כ' הרמ"ז שחייב ההדלקה הוא מבעו"י ונפלא [ובעצם הסתירה ע"ע במש"כ בזה הרה"ג ר' גדלי' אבערלאנדער שליט"א במאמרו בקובץ אור ישראל גליון מז' עמ' קנ"ה הערה 49] ונראה דלפי"ד הנ"ל יש לבאר דברי התוס' ארוכים דהנך נרות שר"ה הדליק הדלקתם היתה מבעו"י. וזה הנרות דכבוד שבת דהרי הסוגיא שם איירי בכל עניני כבוד שבת וכהא דרב ספרא מחריך

לאשתו מהיכן להדליק א"כ סגי שהיה מדליק נר אחד.

(ה) ובהגהות משנת יעקב למג"א סק"ז הביא דברי המהרש"ל וכתב דנראה שע"י הבהוב הנרות שעושה הבעל חל על הנרות שם נר של מצוה משא"כ כשהאשה מדלקת בלא הבהוב לא נקרא של מצוה, והק' שם דמדוע לא חשיב נר של מצוה בלא הבהוב והרי ע"י הברכה שהאשה מברכת נעשה נר של מצוה, ות"י דאפשר שזה עדיף שע"י הבהוב גם בלי הברכה נעשה נר של מצוה. [ונראה דביאור דבריו כך, דכיון שיי"א שהאשה מדליקה קדם הנר ואח"כ מברכת א"כ בשעת הדלקה עצמה ליכא להברכה שתעשה את הנר לנר של מצוה. ואם הבעל היכהב מתחילה שפיר בשעת ההדלקה אף לפני הברכה חשיב נר של מצוה].

ועיי"ש שבי' דבריו דלכאורה מה הצורך בזה שיהא נר של מצוה, לפי"ד הבי"ה שהביא בשם האורחות חיים שיש מקומות שנוהגות הנשים להדליק נר בע"ש קודם זמן ההדלקה וקורין לזה נר של חול ואח"כ מדליקין נרות שבת, ובי' דהטעם לזה הוא בכדי שיהא ניכר שמה שמדליק בפעם השניה הוא לכבוד שב"ק, וא"כ ה"ה לענינו שע"י שהבעל מדליק תחילה את הנר ואח"כ מכבה, ההבהוב עושהו לנר שבת והוה ג"כ כמו המנהג שהביא הבי"ה שמדליקין נר של חול תחילה ואח"כ נר של שבת וכך ניכר שההדלקה השניה היא לכבוד שבת, ונראה דההיתר הוא כיון שבדרך כלל בנר של חול אין מזהבין ומכבין אלא מדליקין ישירות וכשעושים שני זה ניכר שזה לכבוד שב"ק. עוד הביא שם שבס' תוספת שבת סק"ז פירש כוונת המהרש"ל שר"ה היה מדליק נר אחד קודם בשביל שאשתו תדליק הנרות האחרים (ובאמת שכן משמע מדברי הכרם שלמה בהגהותיו לשו"ע שם סעי' ג') אך כתב דמלשון המהרש"ל אין נראה כן וכבר הערנו לעיל דאף מלשון הגמ' לא משמע הכי ועיי"ש המשך דבריו.

(ו) ובמה שהביא המהרש"ל בשם תוס' ארוכים שהיו שם הרבה נרות ור"ה הדליק חלק

וראיתי משמיה דמרנא ורבנא החזו"א זצוק"ל שאמר שהיות ובזמננו הנרות דולקים יפה אין צריך להבהבן קודם ההדלקה, ועוד אמר שאדרכה הנרות יותר נאים כשאינם מחורכים ושאלתי קמיה מו"ר מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א אם נכונה השמועה הנ"ל והשיב שהוא נכון.

ג

(ט) ואחר שנתבאר שעיקר מצות הדלקת הנר מוטל על האשה ורק ההבהוב יעשה הבעל, ראוי להביא הכא מש"כ היעב"ץ בסידורו בית יעקב בדיני ערב שבת סעי' כ"ט שאם קדם הבעל והדליק הנרות בבית צריך לשלם לאשה עשרה זהובים כדין חוטף מצוה מחברו המבואר בחו"מ סי' שפ"ב, וכן ראיתי מובא שבספר בית השואבה מדיני הדלקת הנר ביו"ט אות ו' כתב ג"כ כדברי היעב"ץ שאם הבעל קדם והפריש חלה בבית או הדליק הנר חייב לשלם לאשתו י' זהובים וביאר הטעם בזה דכיון דגם כשהוא מצוי בביתו הניח לאשתו שתפריש חלה ותדליק הנר אפשר שזכתה האשה בזה מדין חזקה כיון שעושה מצות אלו תמיד ולא מיחה בה עכ"ד ונראה דלפי"ז שפיר רשאי הבעל מלכתחילה לעכב מאשתו מלהפריש חלה ולהדליק הנר ופטור מלשלם, וצ"ע.

(י) מיהו החיד"א בספרו מחזיק ברכה חאו"ח סי' רס"ג סק"ג כתב להעיר ע"ד היעב"ץ וכתב שאם קדם האיש והדליק אין לאשתו עליו אלא תרעומת אבל פשיטא שאינו חייב לשלם לה כדין חוטף מצוה שמשלם י' זהובים, כיון דהמצוה מוטל נמי עליו והבית והנר שלו מהכ"ת שיתחייב לשלם אם ידליק עייש"ד, וע"ע במש"כ בזה בספרו שו"ת חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות ס"ב, ובמש"כ הגר"ח פלאגי זצוק"ל בספרו רוח חיים חחו"מ סי' ע"ר אות ג', ודברי החיד"א בחזיק ברכה שם הובאו להלכה בכף החיים סי' רס"ג סק"ב דאין חייב לשלם י' זהובים וע"ע בענין זה במה שכתבתי בס' זכרון יוסף על הל' חלה סי' ט"ז אות ה'.

רישא וכו', והנרות האחרים שאשתו היתה מדלקת שמסתבר שהיה זה סמוך לשבת היו נרות דעונג שבת.

(ז) עוד נראה לבאר דברי התוס' ארוכים עפי"ד ערוך השולחן בסי' רס"ג סעי' ב' שכתב לבאר דברי הרמ"א שפ"א חשיב להדה"נ לכבוד שבת ופ"א לעונג וד"ל "וצ"ל דתרווייהו איתנהו דבמקום שאוכלים הוה מכבוד שבת ובשאר חדרים הוה מעונג שבת שלא יכשל בהליכתו שם" וכו' עיי"ש ולפי"ז יתכן דר"ה הדליק הנרות שבשאר החדרים ואשתו הדליקה במקום אכילה, אלא דלפי"ז קצת יש להעיר דהתם בסוגיא בשבת איירי בענין דכבוד שבת וכדלעיל וא"כ ר"ה קיים ע"י הדלקתו בשאר החדרים מצות עונג שבת ולא כבוד, ואולי י"ל דהיכא שמדליק מבעו"ז בשאר חדרים חשיב גם לכבוד וגם לעונג ועדיין צ"ת.

ב

(ח) ומש"כ המהרש"ל שרב הונא היה מדליק הנר קודם ההדלקה בשביל שאשתו תדליק אח"כ הנר מבואר כן שהבעל צריך להבהב הנר ולכבות ואח"כ אשתו תדליק ובשו"ע סי' רס"ד סעי' ט' כתב "אין צריך להבהב הפתילה (פרוש ענין הבהוב יפול על דבר שאינו נשרף לגמרי וגם לא קיים לגמרי) (אל תאכלו ממנו נא תרגום יונתן מהבהב) הגה ומ"מ נהגו להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהיה מחרכת ויאחו בה האור יפה" עכ"ל, ועי' במג"א בסק"ז. ובמשנ"ב סק"ח הביא בשם האחרונים שיעשה זאת הבעל בכדי שיהא תועלת שלא תשהה האשה בהדלקתה בהגיע זמנה עיש"ד. והגרעק"א בתוספותיו על המשניות שבת פ"ב מ"ו דייק במ"ש התנא "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר" דמדוע לא תני סתם על שאינן זהירות בנדה בחלה ובנר וזהו שכ' "ובהדלקת הנר" ותי' דהתנא רצה לרמוז למה דאי' בתיקוני זוהרה שבעה"ב יתקן את הנרות ואשתו תדליק ומשו"ה תני ובהדלקת הנר לומר דתיקון לאו עלה דמי.